

Щодо шляхів мінімізації криміногенної ситуації, протидії корупції і організований злочинності в Україні

Корольчук В. В., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи (Національна академія внутрішніх справ)

Антикорупційне законодавство містить величезну кількість заходів, спрямованих на подолання корупції в різних сферах діяльності органів державної влади в Україні. Проте доводиться констатувати, що влада так і не спромоглася вплинути на обмеження рівня і масштабів корупції в Україні. Таким чином, проблема полягає не у відсутності заходів, а у їх предметному виконанні. У переважній своїй більшості вони так і залишаються нереалізованими, переходячи із одного документа в інший, внаслідок їх невиконання відповідними посадовими особами. Йдеться, зокрема, про запровадження і реалізацію правового механізму декларування доходів та видатків осіб, уповноважених на виконання функцій держави, та членів їх сімей; створення єдиного координаційного органу з питань протидії корупції; створення служби кримінологічної експертизи проєктів нормативно-правових актів; розробку кодексів доброчесної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави, органів місцевого самоврядування; створення єдиного державного реєстру юридичних та фізичних осіб, притягнутих до адміністративної чи кримінальної відповідальності за корупційні дії; розробку механізму повідомлення, реєстрації, перевірки та розгляду фактів корупційних діянь; посилення юридичної відповідальності державних службовців, які вчинили антикорупційні діяння; формування у населення негативного ставлення до корупції.

Наведене дозволяє зробити лише один висновок: відповідні посадові особи не виконують покладених на них державою функцій, нехтують законами, проявляючи тим самим неповагу до суб'єктів законотворення і байдужість до ситуації з корупцією в Україні загалом. Такій ситуації треба покласти край. Що для цього треба зробити?

Передусім треба розпочати з моніторингу виконання відповідальними суб'єктами законів України, указів Президента і розпоряджень Кабінету Міністрів з питань протидії корупції. Зокрема, це стосується розробки плану дій щодо реалізації Концепції подолання корупції в Україні "На шляху до доброчесності", схваленої Указом №742/2006 від 11 вересня 2006 року. Після цього необхідно поставити питання про притягнення до юридичної відповідальності відповідних державних службовців всіх рівнів, які винні у невиконанні чи неналежному виконанні службових обов'язків. Водночас необхідно поставити питання про притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у нецільовому використанні бюджетних коштів, що виділяються Урядом на протидію корупції.

2. Одне з ключових (головних) антикорупційних завдань полягає в тому, щоб зробити корупцію справою не вигідною і ризикованою. Разом із визначеними мною раніше напрямками впливу на корупціонерів, вважаю за потрібне встановити обов'язок державних органів відшкодовувати фізичним і юридичним особам шкоду, яка була спричинена внаслідок корупційних діянь. Держава має відповідати за незаконні дії вчинені її представниками! Відшкодована фізичним і юридичним особам з державного бюджету шкода має бути стягнута з відповідного державного службовця.

3. Антикорупційному законодавству нашої держави бракує цілісності, повноти і завершеності, а тому його система потребує вдосконалення. Положення антикорупційного законодавства потребують приведення у відповідність до Конституції України та підписаних і ратифікованих Україною міжнародних документів.

Так, Україною ратифікована Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (Законом від 18.10.2006 р. № 252-У) та Додатковий протокол до неї (Законом від 18.10.2006 р. № 253-У), проте відповідні зміни у чинне законодавство й до сьогодні не внесені. Необхідно терміново привести національне законодавство у відповідність до положень ратифікованої Конвенції. Йдеться, зокрема, про встановлення кримінальної відповідальності за умисне обіцяння, пропонування чи надання будь-якою особою безпосередньо чи опосередковано неправомірної переваги службовим особам з метою заохочення їх до виконання чи невиконання своїх службових обов'язків. Крім того, постає питання про визнання юридичних осіб суб'єктами корупційних злочинів, оскільки у зазначеній Конвенції юридичні особи визнаються суб'єктами таких правопорушень. Зазначене положення Конвенції не узгоджується зі ст. 18 КК України, у якій зазначено, що суб'єктом злочину може бути лише фізична особа. Безумовно, внесення відповідних змін у вітчизняне законодавство гальмується через «недієздатність» механізму реалізації кримінально-правової політики. У зв'язку з цим держава втрачає свій авторитет перед світовою спільнотою (зокрема, це можна спостерігати на прикладі доволі «прохолодного» та скептичного ставлення до України з боку ЄС).

4. Нагальною видається потреба в узгодженні між собою схожих і аналогічних за змістом антикорупційних положень, що передбачені різними нормативно-правовими актами. Потребують також скасування необґрунтовані з правової точки зору антикорупційні обмеження.

5. Суб'єктами корупційних діянь (згідно ст. 2 Закону України від 5 жовтня 1995 р. «Про боротьбу з корупцією») та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією фактично не можна визнавати, наприклад, працівників органів внутрішніх справ, оскільки вони не є державними службовцями (відповідно до Закону України від 16 грудня 1993 р. «Про державну службу»).

6. Відповідно до ст. 10 Закону України від 5 жовтня 1995 р. «Про боротьбу з корупцією» керівники міністерств і відомств, державних підприємств, установ та організацій чи їх структурних підрозділів у разі

виявлення чи отримання інформації про вчинення підлеглим корупційного діяння або порушення спеціальних обмежень, встановлених статтею 5 цього Закону, в межах своєї компетенції зобов'язані вжити заходів до припинення таких діянь та негайно повідомити про їх вчинення будь-який з державних органів, зазначених у пунктах "а", "а-1" і "б" статті 4 цього Закону. Умисне невжиття такими керівниками зазначених заходів тягне за собою адміністративну відповідальність.

При цьому недбале (тобто необережне) ставлення вказаних службовців до своїх безпосередніх обов'язків тягне за собою кримінальну відповідальність (ст. 367 КК України). Тому вважаємо, що необхідно передбачити кримінальну відповідальність за умисне невиконання державним службовцем своїх службових обов'язків.

7. Проблемою корупції повинні опікуватися не лише правоохоронні органи. До протидії цьому явищу мають долучатися також інші державні органи і громадські організації. Наразі є нагальною потреба створення спеціального антикорупційного правоохоронного органу держави, створення якого було передбачено Планом заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією на 2000 р., затвердженого постановою КМУ від 03.07.2000 р. №1050.

8. Доцільно більш широко використовувати майнові санкції (штраф, конфіскація майна) за корупційні злочини (тобто за злочини у сфері службової діяльності).

9. У боротьбі з організованою злочинністю першочергове значення набувають загальносоціальні заходи удосконалення правоохоронної діяльності. Для цього потрібно: 1) завершити радикальну реформу економічної, соціальної, політичної та інших сфер суспільства на засадах чесної конкуренції та демократії, подолати глибоку кризу, в якій опинилась Україна при здійсненні економічної та адміністративної реформ; 2) налагодити ефективну податкову систему, сприятливі умови для підприємницької діяльності, щоб громадяни мали реальну можливість працювати в межах закону; 3) запровадити обов'язкове декларування доходів усіма державними службовцями.

10. Окрім загальнопрофілактичних, нагальною видається потреба посилити спеціальні заходи протидії організованій злочинності. Так, суттєвого удосконалення вимагає чинне законодавство, що значною мірою заганняє економіку в "тінь". У зв'язку з цим, по-перше, необхідно вдосконалити законодавство, що спрямоване на боротьбу з організованою злочинністю, а, по-друге, розробити законодавчі акти, що забезпечували б прозорість економічних відносин у державі.

11. Вимагають перебудови організаційна структура та діяльність спеціальних підрозділів правоохоронних органів, які забезпечують боротьбу з організованою злочинністю, професійна підготовка співробітників, їх правовий і соціальний захист, поліпшення матеріально-технічного забезпечення цих підрозділів. Належить удосконалити стратегію і тактику оперативно-розшукової та розвідувально-аналітичної роботи, всебічно

вивчати криміногенні ситуації, пов'язані з функціонуванням кредитно-банківської системи. Назріла потреба у централізованому обліку керівників кримінального середовища, встановлення за ними постійного контролю (у тому числі в місцях виконання покарань).

Саме такий комплексний підхід може стати ефективним засобом детінізації суспільно-економічних відносин і зниження корупції в Україні.